

EEN DILEMMA OP HET HOLLANDSE PLATTELAND: “ACHILLES MET XANTHOS”

*A horse is a horse, of course, of course,
And this one'll talk 'til his voice is hoarse.
You never heard of a talking horse?*
– Mr. Ed the Talking Horse (1961-1966)

Inleiding

Uit: *De slechtvalk* (1966).

Personae uit klassieken: Achilles, Xanthos en Balios.

Focus op transformatie antiek verhalengoed: receptie.

Analyse

Ida Gerhardt: *Achilles met Xanthos*

Gereinigd door de zee	En stappend naast het paard
geroskamd door de wind	in ongenaakbaarheid
het sterk Thessalisch kind	de trotse jonge zoon
de hengst. Die op de stee	der hofstee, die de kroon
bij herfst de merries dekt	der stallen onvervaard
en edel ras verwekt.	vast aan de halster leidt.

Ritme

- Jambische trimeter, korte regels met 3 klemtonen, 3 zinnen verdeeld over 2 sextetten: vlot en licht.
- Eindrijm: mannelijk rijm; niet hetzelfde rijmschema gebruikt voor de 2 strofen.
- Veel klankherhalingen (bv. *zee, stee; hengst, herfst*).
- Door assonantie a (strofe 2) hóór je het stappen.
- Parallellie: achtergrond geschetst in eerste regels, persoonsvorm uitgesteld, onderwerp zin in 3^e regel, ‘breuk’ in 4^e regel.

Taal

- Weinig woorden; veel betekenis (*zee* ook Thetis, *wind* ook Zephyrus).
- Geen eigennamen, maar patroniemen (*Thessalisch kind*, *trotse jonge zoon*).
- Onlogische syntaxis: zin begint met deelwoord (r.1); bijzin wordt zin in r. 3 (relatieve aansluiting).
- Geen duidelijke afbakening jongen en paard: *Thessalisch kind* (strofe 1) paard (*hengst*) of ook Achilles?
- Herhaalde woorden: parallellie tussen twee strofen & 2 personages (*stee*, *hofstee*) én absolute edelheid personages (*ongenaakbaarheid*, *onvervaard*) benadrukt.

Betekenis

- Verzorgd door zee en wind: aangename plek.
- Hengstig bij herfst ongebruikelijk, assonantie e en enjambement plaatsen meer focus hierop: bijzonder paard.
- Paard naast het kind: metgezellen, twee gelijken, krachtige, fiere strijders naast elkaar.
- ‘Kroon der stallen’: gebruikelijke beeldspraak, maar hier gekleurd door thema epiek (koningen, halfgoden, strijd om heerschappij).
- Xanthos (“de blonde”) onthult Patroklos’ dood aan Achilles in *Ilias*.
- Laatste zin meer nadruk, i.h.b. laatste woord *leidt* (klankherhaling *gereinigd* aan begin): de twee als gelijken naast elkaar, vloeien over in elkaar, maar Achilles houdt paard onder controle → niet tiranniek, maar beheerst.
- Achilles die paard leidt → impliciete verwijzing naar paardenraces (geleid door Achilles)?

Interteksten

1.) Achilles’ dilemma: lang leven of roemrijke strijd

- Hom. *Il.* 24.83-86:

εὔρε δ’ ἐνὶ σπηϊ γλαφυρῷ θέτιν, ἀμφὶ δ’ ἄρ’ ἄλλαι
εἶαθ’ ὀμηγέρες ἄλαι θεαί· ἦ δ’ ἐνὶ μέσσης
κλαῖε μόνον οὗ παιδὸς ἀμύμονος, ὅς οἱ ἔμελλε
φθίσεσθ’ ἐν Τροίῃ ἐριβόλακι τηλόθι πάτρης.

Zij [Iris] vond Thetis in haar gewelfde grot, de andere
zeenimfen waren rondom haar verzameld. In hun
midden bejammerde zij het lot van haar nobele zoon, die
moest sterven in het vruchtbare Troje, zo ver van zijn
vaderland vandaan...

2.) Xanthos spreekt tegen Achilles

- *Il.* 19.404-10:

Τὸν δ' ἄρ' ὑπὸ ζυγῶφι προσέφη πόδας αἰόλος ἵππος
Ξάνθος, ἄφαρ δ' ἤμυσε καρήατι· πᾶσα δὲ χαίτη
ζεύγλης ἐξεριποῦσα παρὰ ζυγὸν οὐδ' ἴκανεν·
αὐδ' ἤεντα δ' ἔθηκε θεὰ λευκώλενος Ἥρη·
καὶ λῖν σ' ἔτι νῦν γε σαώσομεν ὄβριμ' Ἀχιλλεῦ·
ἀλλὰ τοι ἐγγύθεν ἦμαρ ὀλέθριον· οὐδέ τοι ἡμεῖς
αἴτιοι, ἀλλὰ θεός τε μέγας καὶ Μοῖρα κραταιή.

*Het snelvoetige paard Xanthos sprak tot hem van onder het
juk, en meteen boog hij zijn kop; al zijn manen vielen langs
het borsttuig op de grond.*

*En de blankarmige godin Hera begiftigde hem met menselijke
spraak: "We zullen u zeker nog kunnen beschermen, sterke
Achilles, maar die verderfelijke dag van de dood is voor u
nabij. En weet, niet wij waren de oorzaak [van Patroklos'
dood], maar een aanzienlijke god, en het sterke lot."*

3.) Achilles leidt de paardenraces t.e.v. Patroklos

- II. 23.358-61:

στὰν δὲ μεταστοιχί, σήμηνε δὲ τέρματ' Ἀχιλλεὺς
τηλόθεν ἐν λείῳ πεδίῳ· παρὰ δὲ σκοπὸν εἶσεν
ἀντίθεον Φοῖνικα ὀπάονα πατρὸς ἐοῖο,
ὥς μεμνέωτο δρόμους καὶ ἀληθείην ἀποεῖποι.

*Zij stonden naast elkaar, Achilles wees de
grensmaal aan ver weg op de vlakke vlakte;
Phoinix, de godgelijke dienaar van zijn vader,
zette hij daarbij neer als scheidsrechter, opdat
hij acht sloeg op de rondes en naar waarheid
verslag deed.*

Aanrader: Georgica-vertaling van Piet Schrijvers (2004)

Conclusie

Focalisatie: de dichter zelf, impliciet.

Synthese heden – verleden: Achilles als boerenjongen i.p.v. Homerische krijger, anoniem in gedicht, maar verwerking klassiek poëtisch aandoende taal 'verraadt' antieke laag.

De twee strofes spiegelen dilemma van Achilles. Ondersteund door parallellie in klank en rijm.

Bovendien synthese jongen – paard: geen strenge afbakening, herhaalde termen, geen namen. → Hengst als verpersoonlijking strijd lust Achilles?

Beide beelden opgeroepen: begin vredig tafereel, 'banaal' door noemen voortplantingscyclus, contrasteert met eind (nadruk op trots, koninklijkheid, paard leiden: strijd).

Episch materiaal getransformeerd m.b.v. pastorale poëzie Georgica. Alledaags, Hollands tafereel vervlochten met literair voorbeeld: in poëzie kan alles.

Tot slot...

...Gerhardt niet de enige die Achilles' dilemma aanhaalde:

“Nu wil ik proberen het dilemma van Achilles toe te passen op een hedendaagse situatie die zich dikwijls voordoet: het dilemma waarvoor veel jonge vrouwen in onze samenleving, toch al met literaire en filmische eisen overladen, zich geplaatst zien - dat tussen kind en carrière.”

CORNELIS VERHOEVEN – Trouw, 30 november 1996